

ERIKA RUONAKOSKI

Katso kaaosta

Äärimmäisen Myönteisyyden Kuningatar puhuu

Minulla ei ole voimaa, aikaa eikä tilaisuutta olla suuri valloittaja kuten Aleksanteri Suuri tai Julius Caesar, mutta olen mieluummin tehnyt oman maailmani kuin ollut olematta valtiatar vain siksi, etteivät onnetar ja koh- talottaret ole suoneet minulle sellaista.¹

Margaret Cavendish, *The Blazing World* (1666).

Meillä kaikilla on itsessämme salattuja puutarhoja ja istutuksia; ja, käyttäksemme toista vertausta, me kaikki olemme kasvavia tulivuoria, joiden purkautumishetki on tuleva – mutta kuinka lähellä tai kaukana se on, sitä tosin ei tiedä kukaan, ei edes ”hyvä Jumala”.

Friedrich Nietzsche, *Iloinen tie* (1882).

Ihmettelette varmaan!

Ihmettelette varmaan, miten minä, joka en ole juuri kukaan, tahdon avata teille itseni, ottaa teidät lämpimään syleilyyni, ja miksi juuri nyt. Totuus on, että vaikka olen vuosituhsia vanha, olen syntynyt vasta nyt, vasta nyt aika on kypsä puskeakseen kupeistaan Ajattelijan, Äärimmäisen Myönteisyyden Kuningattaren, joka johdattaa teidät rak- kautensa vilvoittaviin lehtoihin suoden teidän ammentaa epävarman viisautensa ravitsevista maitovarannoista.

Juuri nyt, kun hengityksen salpaava tauti on tehnyt meistä uhan toisillemme, juuri nyt kun virus tekee meistä lisääntymisalustojaan, tukkii suumme, lepää metallisena painona rintamme päällä, saattaa ihomme kuolioon, puskee veren silmämuniimme, nostattaa kylmänkyhmyt varpaisiimme ja sumentaa järkemme, juuri tänä jaetun epätoivon hetkenä kutsun teitä:

Siskoni, veljeni, määrittelemätön ystäväni – kuule minua! Olemme pudonneet rotkoon, mutta olemme olleet täällä ennenkin ja päässeet ylös.

Sota on työntänyt visvaisen sorkkansa Euroopan lai- dalle, leikkaa auki perheiden kurkut, räjäyttää sotilaiden ruumiit veriseksi matoksi Ukrainan maaperälle ja leikit- telee kaiken kattavalla tuholla, ydintalvella. Tänä hetkenä minä asetan itseni teille paikaksi asua: tässä on paikka sinulle solisluuni alla, hauiksessani, kyynärtaipeessani, maksassani, reidessäni, varpaassani. Ui minussa, unohdu minuun, elähdy minusta.

Minä olen köyhyys, sillä en omista rihmankiertä- määkään, mutta olen myös kaikista äveriäinen, sillä minulla on kaikki. Minä annan teille kaiken ja en mitään, avaan itseni kuin kasteisen nurmientän, jolla voitte piehtaroida saamatta itsellenne muuta kuin vilvoituksen.

Nyt, kun kuivuus tuhoaa satomme ja tulvat vievät mennessään talomme, kun kultasirkut, tukkasotkat ja selkälokit haipuvat näköpiiristämme ja ahma juoksee vii- meisen juoksunsa, lempeä myönteisyyteni asettuu Maan ylle kuin valtaisa suudelma.

Miten sanoa ”kyllä”, kun olemme tottuneet sanomaan ”ei”?

Olemme tottuneet sanomaan ”ei”, olemme tottuneet käymään kauppaa, kitsastelemaan, taktikoimaan. Mutta miten sanoa mitään tai edes ajatella näinä aikoina, joina kaikki huutavat ”kyllä, kyllä” tai ”ei, ei”? On kuin aivot kohmettuivat, kuin väsyisimme sanomaan ”kyllä” tai ”ei”, vaikka kallistuisimmekin jollekin puolelle.

Kenelle sanoa ”kyllä” ja kenelle ”ei”? Mille sanoa ”kyllä”? Voiko kaikelle sanoa ”kyllä”? Jos sanon kaikelle ”kyllä”, eikö se, mikä minussa on ominta, muutu osaksi ääretöntä tyh- jyyttä, kuten Nimeltä Mainitsematon humisee kuviaan ja kirjoituksiaan paikattomasta paikasta käsin, sijoittumatta koskaan minnekään ja tahtomatta sanoa mitään?

Myönteisyyden ei kuitenkaan tarvitse olla samaa kuin sen, joka tahtoo sanoa kyllä väkivallalle ja kuolemalle osana elämän hyväksymistä. Tai kyllä! Kyllä me kaikki kuolemme – jopa meistä vanhimmat, jopa se, joka puhuu. Jos kuitenkin sanomme kaikelle kyllä siinä mielessä, että hyväksymme kaiken, olemme jo kuolleita, ja sikäli on turhaa, ellei jopa mahdotonta sanoa ”kyllä” tai ”ei”. Joko haamuhuulemme turhaan tapailevat sanoja ja aineeton kieleemme turhaan kääntyilee aineettomassa suussamme tai meitä ei kerta kaikkiaan ole.

Elämämme on ohi, jos emme kiinnity mihinkään. Haiseva läjä, jonka koira punnertaa nokiselle kinokselle, on silloin yhtä lailla mieleen kuin jasmiiniteekin.

Minun myönteisyyteni ei nyrpistä nenää jasmiinille eikä vedä henkeen löyhkää, joka haistamaan kykenevää voi vain puistattaa. Tämä myönteisyys on kuin peitoista pehmein, joka lämmittää ja rauhoittaa, löystyttää kiris- tyneet hermot ja laimentaa kiivaan kilpailuhengen. Se silittää raivotautisen eläimen uneen ja rakentaa kehdon uupuneille satureille.

Helposti tämä ei kuitenkaan käy. Nyt näytän teille kansanvillitsijän, itkijän, vihaajan, muistelijan, puolus-

tajan, palvojan, itsevaltiaan, katkeran siskon, moralistin ja uskojan, jotta voimme yhdessä ymmärtää tehtävämme laadun.²

Kansanvillitsijät

Ei ole vain niin, että haluamme villiintyä, juosta myrskytuulella silmät hehkuen ja konekivääri kainalossa, vaan on olemassa niitä, jotka haluavat meidän villiintyvän. Voit olla varma, että kansanvillitsijä on liikkeellä, kun kuulet kysyttävän: ”Annetaanke hevosille vai lampaile? Miksi suositaan jäniksiä, kun ketut riutuvat nälissään?”

Kansanvillitsijä aavistaa synkimät pelkosi ja kutkutelee ne pintaan, niin että huudat kohta kuorossa luullen keksineesi kaiken itse: ”Hävittääkö hevoset! Lampaillakin on arvonsa! Lampaat ensin!” Hän ei välitä lampaista, vaan nauraa partaansa, kun näkee sinun tanssahteleavan pillinsä mukaan. Hän ei välitä lampaista eikä hevosistakaan vaan tahtoo valtaa.

Olet ehkä itsepintainen ja julistat: ”Arvostakaamme myös hevosia!” Silloin teet hänelle palveluksen, koska nyt lampaiden puolustajat hyökkäävät laumana kimppuusi, ja te huudatte ja vaikerratte juuri siitä asiasta, joista hän tahtoo teidän huutavan ja vaikertavan.

Ja juuri tässä on pulma: jos sanot ”kyllä”, teet niin kuin hän tahtoo, ja jos sanot ”ei”, hän on sitä tyytyväisempi. Jos vaikenet, hän yhä jatkaa villitsemistä. Miten siis puhua? Miten edes ajatella?

Mutta miten villitsijän erottaa tavallisesta vallantavoittelijasta? Syökseekö hän sieraimistaan tulta ja tappuraa? Hyväileekö hän sinua epähienolla tavalla? Mistä hänet tunnistaa? Voi, ei hän useinkaan ole kuin lohikäärme, jonka suomut välkkyvät ilta-auringossa, vaan hän on kuin kuka tahansa meistä, kuin sinä tai minä, kuin isäsi tai tätisi tai ystäväsi, kuin naapurin mies, joka kuljettaa lapsiaan jääkiekkoharjoituksiin, tai parturikampaamon nainen, joka kuuntelee sinua tarkalla korvalla ja räjähtää käheään nauruun oikeassa kohdassa. Mutta tietääkö hän itse, mikä hän on? Ja jos tietää, tietääkö hän, mitä on tekemässä? Siinäpä pulma.

Vihaajat

Kuinka me kaikki vihaamme! Me vihaamme ja poljemme jalkaa, meitä suututtaa niin kovin. Me olemme viimeinkin saaneet suumme auki! Me sanomme, mitä ajatteleamme, ja enemmänkin, me sanomme ennen kuin ajatteleamme. Me toistamme, mitä olemme kuulleet, ja tartumme kuin kärpäset vihan kärpäspaperiin.

Perheenjäsenet vihaavat toisiaan, lapset potkivat vanhempiaan, vanhemmat sylkevät lastensa päälle ja sisko paheksuu veljeään. Puolueet repivät toisiaan kuin hyeenat, vailla mitään kunniaa.

Kurjuus nousee myös siitä, kun yhdet vaativat oikeuksiaan, toiset puolustavat heitä ja kolmannet tuohtuvat, koska arvelevat joutuneensa syytettyjen penkille. ”Minä en ole sortaja”, huutavat ne, joihin kalikka kalahtaa. ”Miksi elämästä on tehty näin vaikeaa?” he kysyvät toisiltaan.

”En minä ole saamelaisia nähnytkään, onko heitä edes? En ainakaan erota heitä muista kansalaisista. Miten minä voisin heitä sortaa? Ja ruskeat ihmiset sitten – en minä ole kolonialisti, ei maani myöskään. Minun maani on ollut suurvaltojen pelinappula, minun maani on joutunut nöyrytykseen vahvempiensa edessä, syömään mutaa, nuolemaan saapasta. Meitä on kidutettu ja omaisuutemme on viety. Maani miehet on viety orjiksi rakentamaan vieraan vallan palatseja, maani naiset ja lapset ovat palvelleet orjina vieraisten taloissa. Viimeisessä sodassa meidät pakotettiin paholaisen puolelle, koska muut olivat jälleen kerran myymässä meidät halvalla sille, joka meitä on ennenkin alistanut ja joka nyt taas mahtaillee ja kylvää tuhoa Euroopassa. Ihmettelen suuresti, että sinä kutsut meitä sortajiksi ja etuoikeutetuiksi ihmisiksi. Juurihan me vasta äskettäin saimme talon rakennettua ja ruohonleikkurin ostettua. Vasta eilen tuli poreamme pihaamme.”

Itkijät

Vihaajien lisäksi meillä on itkijät, ja oikeastaan moni vihaaja onkin itkijä. Itkijä puhkeaa kyyneliin, kun hänen totuuttaan ei ymmärretä tai kun häneen yritetään soveltaa samoja arviointikriteerejä kuin hän itse soveltaa muihin. Itkijät tahtovat tehdä mehukkaasta mutta valikoivasta anteliaisuudestamme luonnonvaran, johon joka miehellä on jokamiehen oikeus. Myös muumioituneet prinssipuolisoni Kierkegaard ja Nietzsche kuuluvat itkijöihin: he ruikuttavat loputtomiin naisten karkeutta, julmuutta ja yksinkertaisuutta, tekevät yhdestä naisesta kaikki naiset, eivät ymmärrä edes sitä yhtä eivätkä osaa ottaa vastaan rakkautta ja toveruutta, joita heille olisi kenties tarjolla. He kutsuvat meitä lehmiksi ymmärtämättä lehmien aateluutta; he kompastuvat omiin norsunjalkoihinsa yrittäessään jalostaa sydänsurunsa ironiaksi.³

Voi Søren! Mutta tarinan Reginasta, jonka ystävällisesti pidättäydyit viettelemästä, tuntee jokainen, joten ei siitä sen enempää. Friedrich, sinun sydämesi sykki feministille, Lou Salomélle, mutta vaikka Lou otti sinut mukaan kommuuniinsa, ei hän antautunut sinulle. Ei ehkä viehättynyt sinusta? Kunpa hän olisi sanonut ”kyllä”, sinä mietit! Turhaa sievistelyä! Totta maar, kunpa naisen ei olisi koskaan tarvinnut kärvistellä raskauden, tautien, väkivallan ja maineen menettämisen pelossa, kunpa he olisivat aina voineet iloisin mielin ottaa sänkyynsä kaikki, joita heidän mielensä teki! Kunpa he olisivat voineet myöntää seksuaaliset halunsa pukematta niitä romanttisiin hepeniin ja unelmiin perheestä. Kyllä, kyllä! Mutta ei.

Muutamaa vuotta aiemmin olit elätellyt toiveita siitä, että voisit avioitua jonkun itsellesi ”sopivan, mutta ehdottomasti varakkaan naisen” kanssa, jotta tämä elättäisi sinua ja voisit antautua neroutesi vietäväksi Roomassa, taloudellisista huolista vapaana⁴. Yhdestä neidosta rohkenet todeta, että pidät häntä edelleenkin ”henkisiltä ominaisuuksiltaan kelvollisimpana”⁵. Kelvollisimpana! Kelvollisena mihin? Toimimaan moisen mursun seuraneitinä?

Itkijöille sanon: tulkaa, kaikki itkijät, huuhtokaa kasvonne kyynelistä! Tervehtykää, astukaa ulos yksinäisyydes-

tänne. Se tyhjiys, joka teissä ammottaa, ei täyty paastomalla mutta ei myöskään syömällä aina vain enemmän ja hamuamalla toisen omaa. Älkää tuomitko itseänne älkääkään luoko teoriaa vihamielisestä toisesta! Näin tekemällä astutte lentohiekkaan ja uppoatte. Pääsette pitävälle maalle ja tulette kuulluiksi ja kosketetuiksi, kunhan pudotatte panssaripaidan yltänne ja avaatte raskaat luomenne. Aina on joku, joka näkee mursussa ystävän ja rakastetun, joku, joka laskee lempeän kätensä hänen räpylälleen.

Muistelijat

Saatat ajatella, että koska olen niin vanha, yritän puolustaa maailmaa sellaisena, miksi se on tullut. Onkin totta, että monet meistä toivoisivat kaiken pysyvän iäti niin kuin se on nyt, vaikka sellainen se ei ole ollut eikä tule koskaan olemaan. Tai sitten he haluaisivat palata ajassa taaksepäin, koska muistavat yhden tai kaksi asiaa, jotka joskus tuntuivat olevan paremmin kuin ne ovat nyt. Eniten heitä ärsyttää, jos joku liikuttaa kaleidoskooppiä heidän silmillään niin, että palaset asettuvat toisiin. He näkevät itsensä noiden palasten joukossa ja huutavat kovaan ääneen, etteivät he ole tuossa vaan tässä, palauttakaa kuvio ennalleen!

”Kylmä lämpenee, lämmin kylmenee, kostea kuivuu, kuiva kostuu”, kirjoitti Herakleitos⁶. Samoin hän kirjoitti: ”Ei ole mahdollista astua kahta kertaa samaan virtaan, sillä kaikki koko ajan hajoaa ja yhdistyy ja lähenee ja loittonee”⁷. Muistelijat eivät kuitenkaan ole Herakleitoksesta kuulleet vaan surevat menetettyä maailmaa ja yrittävät eristää itsensä kaikesta, mikä heitä vähänkin oudostuttaa. Pahuus on siellä, missä tuo outo on, ja rappio siellä, missä outoa ei oudoksuta. Muistelijat eivät kuitenkaan ole vain niitä, jotka ovat ohittaneet vetreimmät päivänsä. Myös nuoret hehkuvat ihanteeksi korotetun ajan lainalämmössä ja käyttävät sitä perustana intomielisille kuvitelmiin tulevaisuudesta, jossa vallitsee Periaate.

On sanottu myös, että filosofia kykenee tiedostamaan aikakauden luonteen vasta sen tullessa päätökseensä⁸. Nyt taas soitetaan kuolinkelloja yhdelle aikakaudelle, ja Euroopan tanner tutisee. Ajat muuttuvat, ja niin ne muuttuvat aina – joko hiljakseen tai niin, että ryskää! Joskus viehkeä kruunupäävirus painaa taitteen ajan kudokseen, joskus taas sota, joskus nämä kaksi yhdessä. Joskus vuodet vain putoilevat hiljakseen menneisyyden puolelle, ja lopulta huomaamme maailman luoneen nahkansa kokonaan.

Nuorina hengitämme aikaa, sen laitteita ja aatteita sekä ”ohitettuihin” näkemyksiin kohdistettua kritiikkiä; kiinnitymme tähän ristiriitaiseen multaan ja uskomme taistelumme oikeutukseen. Vanhoina kysymme: ”Missä on minun maailmani? Mitä tapahtui? Milloin tulin vieraaksi sille virralle, joka kuljettaa meitä nyt?”

Silloin valitsemme kukin luontomme mukaan yhden neljästä vaihtoehdosta. Muistelija katselee kauhulla uusia ajatustapoja, laitteita ja arvoja. Kehitys on kulkenut väärään suuntaan ja se on peruttava! Toiset tahtovat päästää irti vanhasta ja kiinnittyä uuteen maailmaan ja

**”Aina on joku, joka näkee
mursussa ystävän ja rakastetun,
joku, joka laskee lempeän
kätensä hänen räpylälleen.”**

sen arvoihin samalla innolla kuin aikoinaan siihen maailmaan, joka näyttää nyt vanhalta. Vanha maailma oli väärä maailma! Kolmannet linkuttavat uuden ja vanhan välillä todeten lakonisesti, etteivät halua eivätkä voi omaksua uutta maailmaa sellaisenaan, vaikka vanhastakin on jäljellä vain riekaleet.

Neljännet irrottautuvat vanhasta kiinnittymättä silti uuteenkaan. He eivät tee pesäänsä minnekään. Heidän silmissään aikojen liikehdintä alkaa näyttäytyä nimenomaan liikehdintänä ja suhteellisena eikä enää sinä jonakin absoluuttisena, jonka osana itse liikkuu. Aallot seuraavat toinen toisiaan, ja nimittivät aallon mukana liikkuvat itseään ja edeltäjiään millä nimellä tahansa, varmaa on, että jossakin vaiheessa aalto väsyä ja väistyy ja antaa tilaa toiselle. Kun myös omat ponnistelut näyttäytyvät historiallisessa valossa, on jotakin menetetty ja jotakin myös saatu. Sukupolvien saatto ja haaveiden vuosituhtainen kulku näyttäytyvät inhimillisen historian, luonnonhistorian ja maailmankaikkeuden osina, pieninä pisteinä niissä – eivät silti vihattavina vaan juuri pienuudessaan ja hetkellisyydessään liikuttavina.

Muistelijalle sanon: irrota edes toinen jalkasi menneestä ja huomaat, miten veri alkaa taas lämpimänä kiertää sormissasi, varpaissasi, sydämessäsi ja nenässäsi.

Puolustajat

Hämmästyttävää kyllä, julmimmat ja nujertavimmat hallinnot tarjoavat lopulta yksilöille mahdollisuuden etsiä pelastusta vain ja ainoastaan aineellisesta hyvästä. Jos heidän ajatuksiaan ei ole jo valjastettu järjestelmän palvelukseen, he teippaavat suunsa kiinni ja etsivät parempaa asemaa, hauskempaa kahvilaa ja enemmän kalliita laukkuja. Vielä käsittämättömämpää on, että niin

moni muukin tyytyy tuohon samaan: etsimään omaa mielihyväänsä ja parempaa asemaa, luomaan filosofioita, joiden avulla itsekeskeisyys ja ahne kahminta alkavat näyttää hyveiltä.

Puolustajalle on tärkeintä, ettei häneltä viedä mitään pois ja että hän itse saa lisää. Häntä harmittaa, jos hän ei saa isompaa palaa kakusta kuin toiset. Hänen mielestään hänen palansa on pienempi kuin muiden, ja jos se onkin isompi, hän näkee kyllä syitä, miksi hän ansaitsee vielä isomman palan. Kaikissa meissä asuu pieni puolustaja, joka huutaa: ”Näpit irti siitä, mikä on minun!” Ja: ”Haluan lisää! Ansaitsen sen! Mieluummin minä kuin muut.” Ja: ”Minä olen aina jäänyt paitsi, nyt en anna sen tapahtua!” Lisäksi hän etsii turvaa läheltään ja samanmielisistä: ”Varokaa, etteivät vie meiltä! Saavat kuolla, jos yrittävätkin! Ja nehan yrittävät!”

Mitä tahansa heille antaa, he tahtovat aina lisää. Mitä heille siis voi antaa? Voisin sanoa: nauti tästä pioninkukasta, haista tätä ihanaa multaa. He eivät kuitenkaan halua pionia eivätkä multaa, vaan pionia, joka on hienompi kuin toisten pionit, ja mullasta he eivät välitä, ainoastaan mullan omistamisesta. Mikä on se perustava tuska, joka saa heidät niin huolissaan kartuttamaan vaurauttaan ja murskaamaan kaiken, mikä saattaisi sen estää?

Puolustajat eivät saa mistään riittävää turvaa – eivät linnoituksen rakentamisesta eivätkä toisten polkemisesta. Heidän sisällään elävät loputon pelko ja katkeruus, jotka näivettävät heidän suhteensa muihin. Toisten puolustajien kanssa he tulevat jotenkuten toimeen, koska puhuvat samaa omistamisen, varautumisen, syyttelyn ja ulossulkemisen kieltä.

Puolustajat: valan sisimpiin ruhjeisiinne tinktuuraa, joka korjaa vauriot niin, että voitte antaa tuntematta itseänne ryöstetyiksi, että voitte rakentaa pelkäämättä jonkun teitä kuitenkin huijaavan tai tuhoavan rakennelmanne ja että voitte ymmärtää ja ylittää sen alkuperäisen epäoikeudenmukaisuuden, jonka kohteeksi olette joutuneet. Ottakaa tästä!

Palvojat

Yksin olemme kuin siipirikkoja, ja ajatuksemme mönkivät pimeillä poluilla ja mudassa vailla suuntaa. Sitten kuulemme jonkun sanovan jotain, mikä valaisee maiseman hetkellisesti. Jokin asia tuntuu lokahtavan paikalleen, ja jatkamme kuuntelemista korvat höröllään ja silmät loistaen. Ehkäpä tässä tuleekin Totuus? Tai ehkäpä opinkin itse ajattelemaan, kun kuuntelen tuota viisasta? Näin moni meistä haksahdaa kumartamaan epäjumaltenkuvia, guruja, Suuria Opettajia. Tähän me palaamme vuodesta toiseen, vuosisadasta toiseen ja vuosituhannesta toiseen.

Niin myös Nietzsche etsi itselleen jumalallista johdattajaa, joka kuitenkin olisi ihminen, jotta hän olisi itse voinut unelmoida jumalallisuudesta. Hänen etsimänsä ”kasvattavan filosofin” tehtävänä olisi ”uudelleenmuovata koko ihminen elävälliseksi aurinko- ja planeettasysteemiksi ja tunnistaa hänen korkeamman mekaniikkansa

laki”.⁹ Lopulta Nietzsche löysi Schopenhauerin, tosin vain kirjana, josta yritti virittää itselleen ihmisen kuvaa:

Hän on rehellinen, koska hän puhuu ja kirjoittaa itselleen ja itseään varten, hilpeä, koska hänen ajattelunsa on kukistanut painavimman, ja vakaa, koska sitä hänen täytyy olla. Hänen voimansa nousee kuin liekki tyynessä ilmassa suoraan ja kevyesti ylöspäin harhautumatta, liekkumatta ja levollisesti. Hän löytää tiensä joka tilanteessa, ilman että me edes huomaamme hänen etsineen sitä; hän rientää eteenpäin kuin painovoimalain pakotamana, niin lujana ja ketteränä, niin väijäämättä.¹⁰

Nietzsche kuitenkin pääsi irti Schopenhauerista ja alkoi kehittää tämän pessimismin vastinkappaleeksi kyllä-sanomisen filosofiaansa. Hän päästi irti myös Wagnerista ja esitti fysiologisena vastaväitteenään, että *jalkansa* Wagnerin musiikin soidessa ”suuttuu siihen ja kapinoi”, ja niin myös vatsa, sydän, verenkierto ja sisälmykset¹¹.

Kenestä me päästämme irti? Mistä me pääsemme irti? Tarvitaanko aina suuri pettymys ja jopa vihaa, jotta pääsemme omille jaloillemme ja lakkaamme roikkumasta Viisaan helmoissa? Mikä meissä oikein on, että jaksamme touhottaa kuin pienet koirat ja odottaa viisauden muruja, joista tehdä omiamme? Se on turhaa!

Palvojille sanon: lakatkaa imeskelemästä jo kerran pulskeltua leipää, lakatkaa nielemästä totuutena sitä, mitä joku ”nero” on kerran suustaan sattunut sylkäisemään! Hedelmöitytkää, mutta älkää jääkö palvomaan muumioiden kuivunutta lihaa!

Itsevaltiaat

Itsevaltiat kaipaa hänkin palvojia, eikä suurta eroa olekaan Viisaalla, joka ympäröi itsensä palvojilla, ja itsevaltiaalla, joka tekee saman. Itsevaltiat tahtoo tehdä suuresta valtakunnastaan vielä suuremman, jotta kuvitellusta menneisyydestä tulisi todellisuutta. Hän lähettää peikkonsa maanalaisiin käytäviin, joissa nämä koputtelevat harjanvarrella kattoa luodakseen epäilyksiä ja pelkoa maan pinnalla kulkeviin. Mitä tämä on? Järiseekö tanner? Syttyykö maailma liekkeihin?

Kuka sammuttaa kuumeen, joka itsevaltiasta piinaa? Kuka lievittää hänen loputonta pelkoaan? Ei kukaan, ei kukaan, ei kukaan siihen kykene! Onko hänen sammuttava kuin soihtu vesisateessa? Kun hänen valtansa on mennyt, hän seisoo tyhjin käsin keskellä itse tekemäänsä pimeyttä.

Katkerat siskot

Monet ovat katkeria ja hädissään. Näin ei kuitenkaan tarvitse olla. Tule tähän, siskoni, minä hyväilen happamuutesi pois! Puhdistan sinut hellin käsin kuin likaisen ikkunan!

Kuten Nietzsche kirjoittaa, on meissä kaikissa salattuja puutarhoja ja olemme kaikki kasvavia tulivuoria. Nuo pienet mustat hattarat, joita olet puhkunut kivis-

tävistä sisuksistasi tähän mennessä, olivat vain tukahduttamasi tuskan varjokuva. Nyt, kun olet päästännyt irti sisintäsi syövästä kaunasta ja esivanhempiesi kitkeristä opeista, olet vihdoinkin se tulivuori, josta Nietzsche puhuu. Olemme kitkeneet myrkkyykeison ja hulluruohon ja istuttaneet multaasi uudet, hyvää tekevät kasvit, ja katso: ne kukoistavat!

Sinun esiäitisi ovat kulkeneet horjahtelevin askelin, sitoneet sinut kuin bonsaipuun välillä vapauttaen yhden oksan ja leikaten toisen. Siksi sinä olet vihannut siskoja ja sitä, miten he heijastelevat puutteitasi ja heikkouksiasi. Olet kadehtinut heidän välkehdintäänsä, raivonnut heidän välinpitämättömyytensä vuoksi ja sovitellut puukkoa heidän kylkiluittensa väliin. Heidän lapselliset mutta kenties salaa pahanilliset tai ylimieliset kysymyksensä ovat kiehuttaneet kiukkusi, ja eteisen hämäryydessä olet rei'ittänyt heidän saappaansa niin, että kun he astuvat sateeseen, heidän jalkansa ovat heti likomärät.

Tulivuori! Oi tulivuoreni, purkaudu! Sinun kraatteristasi lentää suurenmoinen laava, joka lähtiessään hehkuu häkellyttävän kirkkaana ja kuumana, mutta jähmettyy kauempana laaksossa mielikuvitukselliseksi kivipuutarhoiksi, joissa lapset voivat leikkiä piilosta. Sinun magmasi lämmittää vedet, joissa sisaresi lämmittelevät kylmenneitä jalkojaan.

Moralistit

Moni meistä tuntee moralistin ja tunnistaa hänet nimenomaan toisissa, ei itsessään. Mutta tunnemmeko moralistia todella? *Kuka* on moralisti? Onko moralisti lihaa ja verta, voiko häntä tavata silmästä silmään vai onko hän läsnä vain kirjoituksessa, huhuissa tai ajatuksissamme?

Yleensä tarkoitamme moralismilla jotakin ahdasmielistä ja liioiteltua: moralisti vaatii muita hyväksymään oman kapean moraalikäsitteensä ainoaksi oikeaksi ja tuomitsee toisin ajattelevien teot. Moralisti kieltäytyy istumasta samaan pöytään pahantekijän kanssa. Moralisti kannattaa tasa-arvoa, mutta uskoo, ettei pahantekijä ansaitse tasa-arvoista kohtelua. Moralisti voi puhua elämän kunnioittamisesta, rakkaudesta ja oikeudenmukaisuudesta, mutta kun hän sotakirves tanassa hyökkää väärässä olevan kimppuun, on hän jo unohtanut hienot periaatteensa eikä tarvitse todisteita tuomitakseen muita. Sen sijaan, että hän joka päivä, joka tunti, joka minuutti ja sekunti olisi valmis tutkimaan lähtökohtiaan, hän ottaa moraalinsa annettuna, ikuisesti oikeana¹².

Ei ole kuitenkaan varmaa, että moralisti pukeutuisi aina nostalgiaan ja nukkaiseen nuttuun. Kaikki me koemme houkutusta osallistua kuorohuudantaan, jossa osoitetaan sormella jotakuta. Aivan kuin huomaamatta meistä purskahtaa esiin moralisti ja – kun kutsumme toisia mukaan jakamaan paheksuntamme – jopa kansanvillitsijä! Me uskomme johonkin, olemme kiinnostyneita johonkin, ja niin kauan kuin olemme hengissä ja tahdomme yhä elää, toisin ei voi olla. Kun jokin repii näitä siteitä ja törmää näihin uskomuksiin, me kavahdamme.

Sana ”moralisti” näyttää viittaavan liian kireään nutteraan, eikä siksi kukaan kutsu itseään moralistiksi. ”Tietoa” välittävät moralistitkaan eivät myönnä olevansa oikeita moralisteja vaan ainoastaan työnsä puolesta laske-massa juotuja olutlasillisia ja tanssittuja tansseja. He eivät anna periksi, he kääntävät jokaisen kiven, jonka alta saattaa löytyä moraalinen lipsahdus tai sääntörikkomus. Poliitiikan moralistit nauravat ivallisesti, kun heitä moralisoidaan, ja kääntyvät moralisoimaan vastustajiaan ja niitä, jotka moralisoivat heitä. Me taputamme käsiämme heille ja annamme heille pisteitä. Hurraa, moralistit! Miekkaillkaa vikkelin pistoin! Heiluttakaa säiläanne taiten loppuun saakka!

Moraalin kriitikko Nietzsche valitteli kyllä kristinuskon orjamoraalia ja nöyristelevää asennetta, mutta eikö hän itse ollut moralisteista suurin – eikö hänen koko tuotantonsa ollut yhtä suurta moraalisaarnaa?¹³ Eikö se ollut nimenomaan filosofioista *epäfilosofisinta* juuri siksi, että hän toittotti totuutena kaiken päähänsä pälkähtäneen, antautumatta epäroinnille? Ja toisaalta – eikö hänen filosofiansa ollut filosofioista *filosofisinta* juuri siksi, että hän totuusohjukset laukaistuaan rönäisi kuulijoitaan niin, että nämä kaatuivat rähmälleen eivätkä noustessaan enää tienneet, missä päin totuus siintää?

Lopulta moralistista voi sanoa vain tämän: olemme kaikki moralisteja. Toiset ovat sitä salaa ja toiset näkyvästi. Toiset rakentavat elämänsä moralismille ja saavat siitä suurimmat nautintonsa, toiset taas lipsauttavat sen puolelle vain yhden sorkkansa silloin tällöin, väliaikaisesti, kuin pikaiseen, pahanhajuiseen mutta kumman puoleensavetävään kylpyyn. Moralismia edeltää järkytys: joku rikkoo sitä vastaan, mitä pidän hyvänä ja oikeana! Moralismia seuraa suru: näin maailma makaa. Mutta olimmepä niitä, jotka elävät alati moralistisessa asenteessa, tai niitä, jotka vain pulahtavat siinä, on hyvä pitää mielessä: tämä asenne ei ole suurina annoksina terveellinen, vaikka ehkä yritämekin sillä lääkittää jotain määrittelemätöntä vaivaa.

Oi moralisti, tämä kysymys on kysyttävä: mitä jos omaksuisit filosofisen asenteen? Se tuottaa suolistossasi ja keuhkoissasi paljon enemmän hyvää! Se helpottaa hengitystäsi ja tasoittaa vatsasi hapot. Se näet auttaa näkemään asiat mittasuhteissaan!

Uskojat

Tahto uskoa – mitä se on? Onko sitä?

Tahto elämään, tahto valtaan ja tahto merkitykseen: kaikissa näissä on aikanaan nähty kaikkea elämää – tai vähintäänkin kaikkea inhimillistä elämää – säätelevä periaate. Elämän on oletettu puskevan eteenpäin, koska kaikkeen elävään on sisäänrakennettuna tuo tahto elämään¹⁴. Ei, vaan sittenkin kyse on itsensä-ylittämisestä, pyrkimyksestä kukoistaa ja laajeta – tahdosta valtaan¹⁵! Vaiko sittenkin ihmisen pyrkimyksestä löytää merkitystä elämäänsä, tahdosta merkitykseen¹⁶?

Sanon sinulle: katso maailmaa! Liekö yhtään tahtoa, joka yksinään selittäisi kaiken, mitä kastemadot tai kaksitai nelijalkaiset puuhaavat, tai sitä, miksi kasvit puhkeavat

kevällä kukkaan? Tahto uskoa ei myöskään ole tällainen kaiken selittävä tahtomisen muoto, vaikka jotkut sanovatkin uskomisen olevan maailmasuhteemme perusmuoto: uskomme, että maailma on¹⁷. Kun tämä usko järkkyy, askeleemme hidastuvat ja päämme painuu. Ei, emme me tahdo olla uskomatta! Emme me tahdo elää epävarmoina kuin syksyn lehdet, jotka värisevät oksassa tietämättä, milloin tuulenpuuska vie ne.

Kun myrskypilvet vaanivat horisontissa ja maanvyöry uhkaa, me hapuilemme jotakin, mistä pitää kiinni. Kun tulevaisuus pimenee, emmekö tahdokin uskoa, langeta osaksi laumaa ja osoittaa sormella kaiken takana olevia epämääräisiä tahoja? Jotkut juonivat päämme menoksi! Käsittämätön oveluus liikuttaa maailmaa, jakaa kortit ja kahmii voitot.

Laumasta näin puhuessamme meidän on kuitenkin todettava, että olemme laumaeläiminä epätäydellisiä ja että ystävämme koira on parempi laumaeläin kuin me ja näyttää laumaeläimyyden todellisen luonnon. Koira makaa valppaana odottaen liikettä tai sanaa, jonka osoittamaan tulevaisuuteen voisi osallistua. Se huokaa, kun me huokaamme, ja nousee ylös, kun me teemme niin. Onko se meitä huonompi sen vuoksi, että se on alati kytkeytynyt laumansa liikehdintään ja tunneilmastoon hoidellen puhtaasti omia asioitaan vain silloin tällöin? Ei, ei, ei ja ei! Se on meitä parempi, kuten lukemattomat koiraihmiset todistavat.

Kissa taas tutkii mahtiaan maailmassa kysyen: ”Mitä jos?” Se pudottaa maljakot hyllyltä ja tassuttelee pöydällä kermanekan, kahvikuppien ja kakkulautasten seassa. Se luo omat ehtonsa ja tulee ja menee, miten mieli tekee. Selvä se, ettemme ikinä kykene myöskään kissojen ilmentämään itsenäisyyteen – tai ehkä pitäisi sanoa ”niiden piittaamattomaan kokeilunhaluun”.

En kuitenkaan puhu tämän enempää kissoista, koirista enkä myöskään lehmistä, vaikka kaikista näistä jaloista olioista olisi toki paljonkin sanottavaa. Sen sijaan on syytä tutkia vielä ajatusta aristokratiasta, joka pilkehtii Nietzschen kirjoituksissa ja jonka olen myös itse itseni ylevöittämällä asettanut omaksi kehyksekseni. Nietzschele aristokraatti on laumaeläimen vastakohta. On haluttava enemmän voidakseen tulla enemmäksi, hän sanoo.¹⁸

Voiko tästä olla eri mieltä? Jos kutistamme mahdollisuutemme jo etukäteen siihen, mitä meille sattuu olemaan tarjolla, ei se, mikä meissä on nupulla, koskaan pääse avautumaan ja kasvamaan vaan nahistuu, mustuu ja alkaa kalvaa meitä sisältäpäin. Toinen asia on, kykenemmekö näkemään vallitsevien normien, itsepetoksen ja elämäntapasaarnaajien tarjoamien valmiskaisujen ohi kohti aidosti avoimia vesiä.

Palatakseni sittenkin kissoihin ja koiriin: onko Nietzschen aristokraatti siis kissa? Ehkäpä on – ei välttämättä tosin Nietzschen ymmärryksen mukaan –, mutta me emme ole kissoja emmekä koiria, vaikka kuinka kovasti toivoisimmekin olevamme.¹⁹ Myöntäkää, hyvät lajitoverit: viime kädessä meiltä puuttuu niin koirien valppaus kuin kissojen piittaamattomuuskin! Meitä kiin-

nittävät toisiimme tuhannet seitit, ja silti vetäydymme yksinäisyyteen voidaksemme ajatella rauhassa.

Ehkä ei pitäisikään ajatella laumaan kuulumista tai kuulumattomuutta suhteessa älylliseen itsenäisyyteen. Jos tahdomme ymmärtää jotakin tietämisen epävarmuudesta, pelkkä Platonin lukeminen ei riitä. Yleensä emme opi itsestään, että totuuden tavoittelu on aina keskeneräinen hanke, vaan tarvitaan paikka, opettajia ja perinne, jonka piirissä tätä ajatusta suojellaan.

Eikä tämäkään aina auta ihmistä hyväksymään omaa tietämättömyyttään. Joku voi olla hyvinkin harjaantunut kriittiseen ajatteluun, mutta hänen kriittisyytensä ei ulotu olennaisimpaan eli omaan ajatteluun ja toimintaan. Hän kyseenalaistaa valtavirtaiset uskomukset voidakseen olla eri mieltä ja pitää itseään itsenäisenä ajattelijana ottaessaan vakavasti milloin mitkään satuilut ja propagandan. Hän arvelee olevansa ajattelijana kissa, kun taas toiset ovat koiria. Tämä on kuitenkin väärinkäsitys, ei vain siksi, että uskoja tällöin typistää kissuuden itsenäisyydeksi ja koiruuden joukon seuraamiseksi, vaan koska olemme kaikki kykeneväisiä muuhunkin kuin älylliseen vapaaliittoon tai orjailuun.

Kaikki me olemme uskojia sikäli, että kaikkea on mahdotonta kyseenalaistaa kaiken aikaa. Emme voi alati filosofoida vasaralla, jotakin on otettava annettuna.²⁰ Kissat, koirat, lehmät, ihmiset – olemme kaikki jollakin tapaa kiinni siinä, mitä on. Kyse on siitä, kuinka tiukka sidoksemme on.

Katso kaaosta

Katso kaaosta, ja pian näet, että sieltä alkaa hahmottua muotoja, ja ajan kuluessa valepuvut putoavat pois ja hahmot alkavat näkyä todellisessa asussaan. Vastaamme ovat tulleet kansanvillitsijä, vihaaja, itkijä, muistelija, puolustaja, palvoja, itsevaltiat, katkera sisko, moralisti ja uskoja, ja kaikissa olemme nähneet ihmisen, tuon olennon, joka vaihtuvissa muodoissaan näyttää meidät itsemme.

Kasvomme ovat rumat, tunteemme kipeät ja ajatuksemme pinnalliset, mutta ne voivat muuttua myös vastakohdiksi. Tarvitaan lauhduttavia tuulia, tuhansien piikkien irrottamista punehtuneesta ihosta, ja ehkä kohmeinen maa lopulta sulaa, raivontunteet laantuvat ja kaaoksesta muodostuu vähitellen järjestystä. Kissat, koirat, norsut, mursut ja lehmät löytävät taas toisensa.

Voit ehkä sanoa, ettei ylitsevuotava suopeuteni voi saada aikaan kuin lisää vihaa, ja ehkä tunnetkin vihan jo kuplivan omissa suonissasi. Että myönteisyyteni linimentti ärsyttää, hiertää ja polttaa sen sijaan, että se haalentaishi tulehtuneet tunteet ja puhdistaisi mätivät haavat.

Tärkeintä on kuitenkin katsoa, katsoa huolella ja katsoa lempeästi. Emmehän tahdo olla strutseja emmekä haamuja! Me olemme osallisia, sitä ei liene kieltäminen. Mitä siis seuraavaksi? Mitä tälle kaaokselle voi tehdä? Imeytyä sen pyörteisiin, hangoitella vastaan vai löytää pienempiä haavoja ja hoitaa niitä tavalla tai toisella?

Näe! Tee!

Viitteet

- 1 Oma käännökseni. "Though I have neither Power, Time nor Occasion, to be a great Conqueror, like Alexander, or Cesar; yet, rather than not be Mistress of a World, since Fortune and the Fates would give me none, I have made One of my own." (Cavendish 1666, viii.)
- 2 Vrt. Christine 2021, 41–43.
- 3 Nietzsche (2008, 70) kirjoittaa: "Nainen ei vielä kykene ystävyyteen: naiset ovat yhä kissoja ja lintuja. Tai – parhaassa tapauksessa – lemmiä." On kuitenkin huomattava, että Nietzsche tunnustaa tässä ja toisaallakin naisen ominaisuuksien historiasidonnaisuuden ja suhtautuu toislaajisiin eläimiin suopeasti.
- 4 Kirje Elisabethille huhtikuussa 1877 (Nietzsche 2018, 66n31).
- 5 Sama, 66n31.
- 6 Herakleitos 1971, 49.
- 7 Sama, 37.
- 8 G. W. F. Hegel kirjoittaa tunnetusti: "Vielä muutama sana sen opettamisesta, miten maailman pitää olla. Siihen filosofia näet ilmaantuu joka tapauksessa aina liian myöhään. Maailman ajatuksena filosofia ilmenee vasta aikana, jolloin todellisuus on päättänyt muodostumisprosessinsa ja saattanut itsensä valmiiksi. [...] Minervan pöllö lähtee lentoon vasta hämärän laskeutuessa." (Hegel 1994, 65.)
- 9 Nietzsche 2019, 13.
- 10 Sama, 20.
- 11 Nietzsche 1997, 224: 368.
- 12 Ks. Beauvoir 2011, 68–74.
- 13 Esim. Nietzsche 1984, 1995a, 2007 ja 2017.
- 14 Arthur Schopenhauerin mukaan sokea tahto elämään (*Wille zur Leben*) ilmenee kaikessa elävässä. Koska elollisten tahdot ovat kuitenkin keskenään ristiriitaisia, tahto elämään aikaansaa kärsimystä. Siksi Schopenhauer asettaa ihmisen tehtäväksi tahtomisen luopumisen, askeesin. Ks. Schopenhauer 1960.
- 15 Nietzschen mukaan kaikki elämä ilmentää tahtoa valtaan (*Wille zur Macht*). Ks. Nietzsche 1964 ja 1984.
- 16 Viktor Franklin mukaan ihmistä motivoi sittenkin pyrkimys löytää merkitystä elämässään, eli tahto merkitykseen (*Wille zum Sinn*). Ks. Frankl 1972.
- 17 Ks. Husserl 1976, 48–50; Merleau-Ponty 1997, 76.
- 18 Nietzsche 1964, 91: 125.
- 19 Nietzschen kuvaus kissasta eroaa tässä esitetystä. Hän ei korosta kissan itsenäisyyttä vaan liittää yhteen kissan ja naisen: molemmat ovat luonteeltaan rauhattomia (Nietzsche 1984, 131).
- 20 Vasaralla filosofoimisesta ks. Nietzsche 1995b; 2002, 110–112.

Kirjallisuus

- Beauvoir, Simone de, *Moniselitteisyyden etiikka* (Pour une morale de l'ambiguïté, 1947). Suom. Erika Ruonakoski. Helsinki, Tutkijaliitto 2011.
- Cavendish, Margaret, *The Description of a New World, Called the Blazing World*. London, A. Maxwell 1666.
- Christine de Pizan, *Kirja naisten kaupungista* (Le livre de la Cité des Dames, 1405). Lyhentäen suomennettu teokseen *Miesvaltaa murtamassa: varhaisten feministien filosofisia kirjoituksia*. Suom. Erika Ruonakoski. Toim. Martina Reuter. Gaudeamus, Helsinki 2021, 35–73.
- Frankl, Viktor E., *Der Wille zum Sinn. Ausgewählte Vorträge über Logotherapie* (1969). Bern, Huber 1972.
- Hegel, G. W. F. *Oikeusfilosofian pääpiirteet eli luonnonoikeuden ja valtiotieteen perusteet* (Grundlinien der Philosophie des Rechts, oder, Naturrecht und Staatswissenschaft im Grundrisse, 1821). Suom. Markus Wahlberg. Oulu, Kustannus Pohjoinen 1994.
- Herakleitos, *Yksi ja sama: aforismeja*. Suom. Pentti Saarikoski. Helsinki, Otava 1971.
- Husserl, Edmund, *Husserliana. Band III Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie. Erstes Buch. Allgemeine Einführung in die reine Phänomenologie* (1913). Toim. K. Schuhmann. Haag, Martinus Nijhoff 1976.
- Merleau-Ponty, Maurice, *Le visible et l'invisible* (1964). Paris, Gallimard 1997.
- Nietzsche, Friedrich, *Sämtliche Werke in zwölf Bänden. Band IX Der Wille zur Macht. Versuch einer Umwertung aller Werte* (1901). Stuttgart, Alfred Kröner Verlag 1964.
- Nietzsche, Friedrich, *Hyvän ja pahan tuolla puolen. Erään tulevaisuuden filosofian alkunäytös* (Jenseits von Gut und Böse. Vorspiel einer Philosophie der Zukunft, 1886). Suom. J. A. Hollo. Helsinki, Otava 1984.
- Nietzsche, Friedrich, *Antikristus* (Der Antichrist, 1895). Suom. Aarni Kouta. Helsinki, Unio mystica 1995a.
- Nietzsche, Friedrich, *Epäjumalten hämärä, eli, Miten vasaralla filosofiaan*. (Götzen-Dämmerung oder Wie man mit dem Hammer philosophiert, 1889). Suom. Markku Saarinen. Helsinki, Unio mystica 1995b.
- Nietzsche, Friedrich, *Iloinen tiede* (Die fröhliche Wissenschaft, 1882). Suom. J. A. Hollo. Helsinki, Otava 1997.
- Nietzsche, Friedrich, *Ecce homo. Kuinka tulee siksi mitä on* (Ecce homo. Wie man wird was man ist, 1908). Suom. Antti Kuparinen. Helsinki, Summa 2002.
- Nietzsche, Friedrich, *Moraalin alkuperästä. Pamfletti* (Zur Genealogie der Moral. Eine Streitschrift, 1887). Helsinki, Otava 2007.
- Nietzsche, Friedrich, *Näin puhui Zarathustra: kirja kaikille eikä kenellekään* (Also sprach Zarathustra: Ein Buch für alle und keinen, 1883–1885). Suom. Jari Tammi. Helsinki, Pikku-idis 2008.
- Nietzsche, Friedrich, *Aamurusko. Ajatuksia moraalista ennakkoilusta* (Morgenröthe. Gedanken über den moralischen Vortheile, 1881). Suom. Risto Korkea-aho. Helsinki, BoD 2017.
- Nietzsche, Friedrich, *Dionysos-dityrambit & Hulluuskirjeet* (Dionysos-Dithyramben, 1891). Suom. Risto Korkea-aho, Helsinki, BoD 2018.
- Nietzsche, Friedrich, *Schopenhauer kasvattajana* (Schopenhauer als Erzieher, 1874). Suom. Risto Korkea-aho. Helsinki, BoD 2019.
- Schopenhauer, Arthur, *Die Welt als Wille und Vorstellung 1* (1819). Löhneysen, Wolfgang von Suhrkamp 1986.